

3. Bölge Futbol Hakemlerini Strese İten Faktörlerin İncelenmesi

Investigation of the Factors Causing Stress of 3rd District Football Referees

Hayri Akyüz*¹ Mustafa Alper Mülhim²

*Correspondence:

Hayri AKYÜZ

hayriakyuz@bayburt.edu.tr

Bayburt University,

¹Bayburt University, Faculty of Sport Sciences

Bayburt, Turkey,

hayriakyuz@bayburt.edu.tr

Orcid: 0000-0002-8550-6689

²Bolu Abant Baysal University, Faculty of Sport Sciences

Bayburt, Turkey,

mustafaalper.mulhim@ibu.edu.tr

Orcid: 0000-0001-6462-2480

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17458431>

Received / Gönderim: 19.09.2025

Accepted / Kabul: 20.10.2025

Published / Yayın: 24.10.2025

Volume 2, Issue 3, October, 2025

Cilt 2, Sayı 3, Ekim, 2025

Öz

Bu araştırmanın amacı 3. bölge futbol hakemlerini strese iten faktörlerin farklı demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırma grubunu 3. bölgede (Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi) farklı klasmanlarda görev yapan 151 futbol hakemi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" ve "Futbol Hakemlerini Strese İten Faktörler Ölçeği" kullanılmıştır. Veriler online ortamda elde edilerek "SPSS 23.0" programında analiz edilmiştir. Demografik değişkenler için frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri elde edilmiştir. Farklılaşma durumlarına yönelik T-testi ve ANOVA, ilişki durumlarına yönelik Korelasyon testi yapılmıştır. Ayrıca, gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için TUKEY testi kullanılmıştır. Araştırmaya yönelik bütün analizlerde anlamlılık seviyesi ($p < 0,05$) olarak değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularında, cinsiyet değişkeni açısından ölçek alt boyutları ve toplam puanlarında kadın futbol hakemleri lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bunun aksine, medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Diğer taraftan, ölçek sosyal faktörler, kişisel faktörler alt boyutları ve toplam puanlarında lisans ve üstü düzeyde eğitime sahip futbol hakemleri lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Görev bölgesi değişkenine yönelik yapılan T testi sonuçlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yaş değişkenine yönelik yapılan korelasyon testi sonuçlarında, yaş değişkeni ile dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve ölçek toplam puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Görev yılı değişkeni ile dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve ölçek toplam puanlarında ağırlıklı olarak görev yılı düşük olan futbol hakemleri lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bir diğer bulgu olan klasman değişkenine yönelik yapılan Anova testi sonucunda, ölçek sosyal faktörler alt boyutunda "il hakemleri" ile "bölgesel hakem ve yardımcı hakem" grupları arasında "il hakemleri" lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Sonuç olarak, durum tespitine yönelik olarak yapılan ve 3. bölge futbol hakemlerini strese iten faktörleri demografik değişkenler açısından değerlendirdiğimiz bu çalışmada, futbol hakemlerinin stres düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından farklılık gösterdiği ve ilişki tespit edildiği, bazı demografik değişkenlerin ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler Stres, Hakem, Futbol.

Abstract

The purpose of this study is to examine the factors causing stress of 3rd district football referees in terms of different demographic variables. The research group consists of 151 football referees working in different classifications in the 3rd region (Central and Western Black Sea Region and Central Anatolia Region). As data collection tools, "Personal Information Form" created by the researchers and the "Factors Causing Stress of Football Referees Scale" were used. The data were obtained online and analyzed in the "SPSS 23.0" program. Frequency, percentage, arithmetic mean and standard deviation values were obtained for demographic variables. T-test and ANOVA for differentiation status and Correlation test for relationship status were used. In addition, TUKEY test was used to determine the differences between groups. The level of significance was evaluated as ($p < 0.05$) in all analyzes for the study. In the research findings, a significant difference was found in favor of female football referees in scale sub-dimensions and total scores in terms of gender variable. On the contrary, no significant difference was found in terms of the marital status variable. On the other hand, a significant difference was found in favor of football referees with undergraduate and higher education level in the scale social factors, personal factors sub-dimensions and total scores. No significant difference was found in the T test results for the variable of duty region. In the correlation test results for the age variable, a low level negative correlation was found between the age variable and external factors, social factors sub-dimensions and scale total scores. As a result of the Anova test for the classification variable, which is another finding, a significant difference in favor of the "provincial referees" was found between the "provincial referees" and "regional referee and assistant referee" groups in the social factors sub-dimension of the scale. In conclusion, in this study, which was conducted for the determination of the situation and we evaluated the factors causing stress of 3rd district football referees in terms of demographic variables, it was found that the stress levels of football referees differ in terms of some demographic variables, and some demographic variables did not differ.

Keywords Stress, Referee, Football.

<https://www.ijoss.org/Archive/issue2-volume3/ijoss-Volume2-issue3-30.pdf>

Giriş

Günümüzde spor branşları arasında geniş kitlelere hitap eden futbol, toplumun yoğun ilgisini çekerek spor gündeminde öncelikli konumunu sürdürmektedir. Futbol takımlarının performansları ile müsabaka sonuçları, spor medyasında ve kamuoyunda kapsamlı biçimde tartışılmakta ve değerlendirilmektedir. Hem oyun sürecinde hem de oyun dışında hakemlerin performansı, en az takımların başarısı ve maç sonuçları kadar gündemin merkezinde yer almaktadır. Bu durum, hakemlik faaliyetinin ne denli hassas ve kritik bir rol üstlendiğini açıkça ortaya koymaktadır (Koca ve Yıldız, 2018).

Futbol oyununun temel unsurlarından biri şüphesiz hakemlerdir (Kürkçü ve Uluşar, 2014). Sözcük anlamıyla hakem, bir anlaşmazlığı hakemlik yoluyla çözmek amacıyla ilgili taraflarca seçilmiş veya yetkili bir merci tarafından atanmış kişidir (Hacıcaferoğlu, 2013). Hakemler, öncelikle takımlar arasında ve dolayısıyla seyirciler ile futbolcular arasında bir köprü görevi üstlenmektedirler (Kürkçü ve Uluşar, 2016). Futbol oyununu yöneten sorumlu kişi olarak hakem, kendisine verilen yetkiler doğrultusunda bir yargı görevini yerine getirir; müsabakanın kuralları çerçevesinde oyunun düzenli bir şekilde oynanmasını sağlar ve aksayan davranışları cezalandırmakla yükümlüdür. Ayrıca hakemlerin, profesyonel bakış açılarıyla maça odaklanabilmeleri, karşılaştıkları sorunların çözümünde mevcut kurallar bağlamında objektif ve yaratıcı stratejiler geliştirebilmeleri ile doğru, kesin ve hızlı kararlar alabilmeleri gerekmektedir (Önür ve ark., 2015).

Futbol hakemlerini etkileyen temel unsurların başında stres faktörü gelmektedir. Bireyin psikolojik bütünlüğünü, öz güvenini ve öz saygısını zorlayan her türlü etken stres oluşturabilmektedir. Başka bir ifadeyle stres, bireyin psikolojik dengesini bozma potansiyeline sahip olan tüm içsel ve dışsal uyaranları kapsayan bir olgu niteliğindedir (Güney, 2012).

Futbol hakemleri, saha içerisinde meydana gelen olaylar ve pozisyonlara ilişkin nihai kararı verme sorumluluğunu taşıyan kişilerdir. Hakemler, verdikleri kararlar doğru ya da yanlış olarak değerlendirilsin, her koşulda yoğun bir baskı altında kalabilmektedir. Müsabakanın önemi, futbolcuların sözlü tacizleri, seyirci baskısı, medya eleştirileri, müsabaka günü yaşanan fiziksel veya psikolojik sorunlar, sahada uygun pozisyon alamama, yardımcı hakemlerle iletişim ve karar uyumsuzluğu yaşama, yanlış veya hatalı karar verme olasılığını düşünme gibi etmenler hakemlerin stres düzeyini artıran başlıca faktörler arasında yer almaktadır. Nitekim futbolda sportmenlik dışı davranışların en fazla seyirciler tarafından sergilendiği; bunu sporcuların ve üçüncü sırada teknik ekibin izlediği; sportmenlik dışı davranışların ise en çok hakemlere, ardından sporculara, seyircilere ve son olarak teknik ekibe yöneltildiği görülmektedir (Gürpınar ve Güven, 2011).

Stres, organizmanın mevcut sınırlarının zorlanması sonucunda ortaya çıkan bir durum olup, bireyin kendini korumaya yönelik geliştirdiği bir tepki mekanizması olarak tanımlanmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2000). Selye'ye (1977) göre stres, "organizmanın herhangi bir dış uyarana verdiği özgül olmayan tepki" olarak tanımlanmaktadır.

Aşırı stres, çalışanlar üzerinde fizyolojik, psikolojik ve davranışsal düzeylerde çeşitli olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Fizyolojik açıdan uykusuzluk, iştahsızlık ve baş ağrısı; psikolojik açıdan depresyon, dikkat dağınıklığı ve tükenmişlik; davranışsal açıdan ise çevreye karşı duyarsızlaşma ve işte hata yapma eğilimi bu durumlara örnek olarak gösterilebilir (Schermerhorn ve diğ., 1988).

Çalışma yaşamında stresin yalnızca bireyler üzerinde değil, aynı zamanda organizasyonlar üzerinde de çeşitli olumsuz etkileri bulunmaktadır. Performans ve verimlilikte azalma, örgütsel bağlılığın düşmesi, iş hatalarının artması ve çalışanların

işten ayrılma niyetinin yükselmesi, stresin kurumsal düzeyde yol açtığı başlıca sonuçlar arasında yer almaktadır (Gümüştakin & Öztemiz, 2005).

Hakemlerin performansı, futbolun oyun kalitesini ve izlenebilirliğini doğrudan etkilediğinden, hakemleri etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin çeşitli değişkenlerle olan ilişkilerinin ortaya konulması araştırmanın temel gerekçesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, 3. bölge futbol hakemlerini strese yönelten etmenlerin belirlenmesi ve söz konusu stres faktörlerinin farklı demografik değişkenler açısından incelenmesidir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya yönelik model, kapsam ve sınırlılıklar, araştırmanın amacı, veri toplama araçları, araştırma grubu, veri analiz teknikleri ve güvenilirlik başlıkları yer almaktadır.

Araştırmaya Yönelik Model, Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın amaçlarına ulaşabilmesi için tanımlayıcı (betimsel) ve ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Çalışma, 2020 yılı ile sınırlı olup yalnızca 3. Bölge futbol hakemlerini kapsamaktadır.

Araştırma Amacı

Bu araştırmanın amacı 3. bölge futbol hakemlerini strese iten faktörlerin farklı demografik değişkenler açısından incelenmesidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “**Kişisel Bilgi Formu** ve **Futbol Hakemlerini Strese İten Faktörler Ölçeği**” kullanılmıştır.

“**Kişisel Bilgi Formu**”

Bu bölümde yer alan sorular, katılımcıların cinsiyeti, toplam hakemlik yılı, görev bölgesi, klasmanı, medeni durumu, eğitim durumu ve yaşı olmak üzere yedi demografik değişkeni ölçmeye yöneliktir.

“**Futbol Hakemlerini Strese İten Faktörler Ölçeği**”

Ölçek, Koca ve Yıldız (2018) tarafından futbol hakemlerine yönelik olarak geliştirilmiştir. **Futbol Hakemlerini Strese İten Faktörler Ölçeği**, 14 maddeden ve üç boyuttan oluşmaktadır: dış faktörler, sosyal faktörler ve kişisel faktörler. Ölçekte yer alan ifadeler, 5’li Likert derecelendirme sistemi ile değerlendirilmiş olup, seçenekler “1=Hiç katılmıyorum”, “2=Katılmıyorum”, “3=Kararsızım”, “4=Katılıyorum” ve “5=Tamamen katılıyorum” şeklinde sunulmuştur.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, 3. bölgede (Orta ve Batı Karadeniz ile İç Anadolu Bölgeleri) farklı klasmanlarda görev yapan 151 futbol hakeminden oluşmaktadır.

Veri Analiz Teknikleri

Veriler, SPSS 23.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada istatistiksel analizler öncesinde normallik testi uygulanmış ve verilerin normal dağılım göstermesi durumunda parametrik testlerden yararlanılmıştır. Bulguların güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla Cronbach’s Alpha testi uygulanmış; demografik değişkenler

için frekans ve yüzde analizleri, ölçek maddeleri için aritmetik ortalama ve standart sapma hesaplanmıştır. Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesinde T-testi ve ANOVA kullanılmış, ilişkilerin değerlendirilmesinde ise korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca, ANOVA sonucunda anlamlı farklılıkların bulunduğu durumlarda grup karşılaştırmaları için Tukey testi uygulanmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık seviyesi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Güvenirlilik

Ölçeklere yönelik güvenirlilik seviyesini test etmek adına "Cronbach's Alpha" değerleri hesaplanmıştır.

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	İç Tutarlılık Katsayısı
Dış faktörler	4 madde	,888
Sosyal faktörler	5 madde	,872
Kişisel Faktörler	5 madde	,886
Ölçek Toplam	14 madde	,777

Tabloda, çalışma kapsamında kullanılan ölçekler için hesaplanan Cronbach's Alpha değerlerinin 0,777 ile 0,888 arasında değiştiği görülmektedir. Bu değerler, ölçeğin güvenilirlik açısından kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir (Can, 2014).

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde analiz edilen veriler tabloleştirilip yorumlanmıştır.

Tablo 2. Araştırmaya İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	N	%
Erkek	127	84,1
Kadın	24	15,9
Toplam hakemlik yılı	N	%
2 yıl ve altı	39	25,8
3-5 yıl	55	36,4
6-9 yıl	25	16,6
10 yıl ve üzeri	32	21,2
Görev Bölgesi	N	%
Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi	84	55,6
İç Anadolu Bölgesi	67	44,4
Klasman	N	%
İl hakemi	81	53,6
Bölgesel hakem ve yardımcı hakem	43	28,5
Klasman hakemi ve yardımcı hakem	27	17,9
Medeni durum	N	%
Evli	40	26,5
Bekâr	111	73,5
Eğitim durumu	N	%
Önlisans ve altı	38	25,2
Lisans ve üstü	113	74,8
Değişkenler	x	Ss
Yaş	26,0993	5,79052

Tablo 2'ye göre katılımcıların 127'si erkek, 24'ü kadındır. Katılımcıların %25,8'i 2 yıl ve altı, %36,4'ü 3-5 yıl, %16,6'sı 6-9 yıl ve %21,2'si 10 yıl ve üzeri hakemlik yılına sahiptir. Diğer taraftan, katılımcıların 84'ü Orta ve Batı Karadeniz Bölgesinde, 67'si ise İç Anadolu Bölgesinde görev yapmaktadır. Hakemlerin 81'i il hakemi, 43'ü Bölgesel hakem ve yardımcı hakem ve 27'si Klasman hakemi ve yardımcı hakemdir. Katılımcıların %26,5'i evli, %73,5'i bekarıdır. Ayrıca, katılımcıların 38'i ön lisans ve altı, 113'ü lisans ve üstü eğitim seviyesine sahiptir. Son olarak, katılımcıların yaş ortalaması 26,09'dur.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre t Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
Dış faktörler	Erkek	127	3,3366	,89663			
	Kadın	24	3,7813	,80526	149	-2,435	,020*
Sosyal faktörler	Erkek	127	2,2740	1,02842			
	Kadın	24	3,0917	1,12053	149	-3,320	,002*
Kişisel Faktörler	Erkek	127	3,0094	1,02906			
	Kadın	24	3,5417	,74479	149	-3,001	,005*
Ölçek Toplam	Erkek	127	2,8403	,81988			
	Kadın	24	3,4494	,75342	149	-3,580	,001*

Tablo 3'e göre katılımcıların cinsiyet değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında kadın katılımcıların lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 4. Katılımcıların Medeni Durum Değişkenine Göre t Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Medeni durum	N	X	S	sd	t	p
Dış faktörler	Evli	40	3,2188	1,03029			
	Bekâr	111	3,4752	,83595	149	-1,415	,162
Sosyal faktörler	Evli	40	2,2750	1,14819			
	Bekâr	111	2,4505	1,05880	149	-,846	,401
Kişisel Faktörler	Evli	40	2,9600	1,18642			
	Bekâr	111	3,1423	,93435	149	-,879	,383
Ölçek Toplam	Evli	40	2,7893	,95844			
	Bekâr	111	2,9903	,78757	149	-1,190	,239

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların medeni durum değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre t Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Eğitim durumu	N	X	S	sd	t	p
Dış faktörler	Önlisans ve altı	38	3,1908	1,09888			
	Lisans ve üstü	113	3,4801	,80812	149	-1,493	,142
Sosyal faktörler	Önlisans ve altı	38	2,0947	,82885			
	Lisans ve üstü	113	2,5080	1,13925	149	-2,403	,018*
Kişisel Faktörler	Önlisans ve altı	38	2,4526	1,06002			
	Lisans ve üstü	113	3,3097	,89362	149	-4,478	,000*
Ölçek Toplam	Önlisans ve altı	38	2,5357	,82847			
	Lisans ve üstü	113	3,0721	,79993	149	-3,482	,001*

Tablo 5'e göre katılımcıların eğitim durumu değişkeni ile ölçek sosyal faktörler, kişisel faktörler alt boyutları ve ölçek toplam puanları arasında lisans ve üstü katılımcı grubunun lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların Görev Bölgesi Değişkenine Göre t Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Görev bölgesi	N	X	S	sd	t	p
Dış faktörler	Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi	84	3,4494	,88816			
	İç Anadolu Bölgesi	67	3,3545	,90783	149	,645	,520
Sosyal faktörler	Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi	84	2,5286	1,11405			
	İç Anadolu Bölgesi	67	2,2478	1,02755	149	1,607	,110
Kişisel Faktörler	Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi	84	3,0024	1,06443			
	İç Anadolu Bölgesi	67	3,2090	,92339	149	-1,276	,204
Ölçek Toplam	Orta ve Batı Karadeniz Bölgesi	84	2,9609	,86871			
	İç Anadolu Bölgesi	67	2,9072	,80246	149	,393	,695

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların görev bölgesi değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 7. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Korelasyon Testi Sonuçları Tablosu

	Dış faktörler	Sosyal faktörler	Kişisel Faktörler	Ölçek Toplam
Yaş	-,142*	-,157*	-0,12	-,167*

Tablo 7'ye göre katılımcıların yaş değişkeni ile ölçek dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve toplam puanlarında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

Tablo 8. Katılımcıların Toplam Hakemlik Yılı Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Dış faktörler	Gruplar arası	6,197	3	2,066	2,664	,050*	3-5 yıl>
	Gruplar içi	114,005	147	,776			10 yıl ve üzeri
	Toplam	120,202	150				
Sosyal faktörler	Gruplar arası	10,568	3	3,523	3,137	,027*	3-5 yıl>
	Gruplar içi	165,070	147	1,123			10 yıl ve üzeri
	Toplam	175,638	150				
Kişisel Faktörler	Gruplar arası	3,639	3	1,213	1,203	,311	
	Gruplar içi	148,266	147	1,009			
	Toplam	151,905	150				
Ölçek Toplam	Gruplar arası	5,743	3	1,914	2,828	,041*	3-5 yıl>
	Gruplar içi	99,501	147	,677			10 yıl ve üzeri
	Toplam	105,244	150				

Tablo 8'e göre katılımcıların toplam hakemlik yılı değişkeni ile ölçek dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve toplam puanlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Yapılan Tukey testi analizi sonuçlarında bu anlamlı farklılıkların 3-5 yıl ve 10 yıl ve üzeri grupları arasında olduğu bulunmuştur. Bütün anlamlı farklılıklar 3-5 yıl grubu lehinedir.

Tablo 9. Katılımcıların Toplam Klasman Değişkenine Göre ANOVA Testi Sonuçları Tablosu

Boyutlar	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kare Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Dış faktörler	Gruplar arası	2,419	2	1,210	1,520	,222	
	Gruplar içi	117,783	148	,796			
	Toplam	120,202	150				
Sosyal faktörler	Gruplar arası	10,724	2	5,362	4,812	,009*	İl hakemi>
	Gruplar içi	164,914	148	1,114			Bölgesel hakem ve yardımcı hakem
	Toplam	175,638	150				
Kişisel Faktörler	Gruplar arası	,271	2	,135	,132	,876	
	Gruplar içi	151,634	148	1,025			
	Toplam	151,905	150				
Ölçek Toplam	Gruplar arası	2,661	2	1,330	1,919	,150	
	Gruplar içi	102,583	148	,693			
	Toplam	105,244	150				

Tablo 9'a göre katılımcıların klasman değişkeni ile ölçek sosyal faktörler alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Yapılan Tukey testi analizi sonuçlarında bu anlamlı farklılığın il hakemi ile bölgesel hakem ve yardımcı hakem grupları arasında olduğu bulunmuştur. Bulunan bu anlamlı farklılık il hakemleri lehinedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde çalışmaya yönelik bulgular tartışılmıştır. Sonrasında, çalışmaya ilişkin sonuç açıklanmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların cinsiyet değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında kadın katılımcıların lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu anlamlı farklılık hem sosyal hem de psikolojik ve çevresel faktörlerle açıklanabilir. Ayrıca bu durum, özellikle spor ortamındaki cinsiyet dengeleri ve toplumsal algılarla ilişkili olabilir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Girak (2023) yapmış olduğu çalışmasında cinsiyet değişkeni ile algılanan stres düzeyi ölçeği alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit etmemiştir. Başka bir çalışmada Zorba ve ark., (2016) hakemlerin kaygı düzeyleri üzerine yaptıkları çalışmada cinsiyet faktörünün hakemlerin kaygı düzeyleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Literatürde yapılan bu iki çalışma da araştırma bulgumuz ile örtüşmemektedir. Araştırma bulgumuz ile örtüşmeyen bir çalışmada Çakmak, (2011) futbol hakemlerine yönelik yaptığı çalışmasında cinsiyet değişkeni ile bireysel stres faktörü, çevresel stres faktörü ve örgütsel stres faktörü ölçeği ortalama puanlarının erkek futbol hakemlerinin kadın futbol hakemlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Her ne kadar literatürde araştırma bulgumuz ile farklı sonuçlar içeren çalışmalar yapılırsa da araştırma bulgusu ile örtüşmesi olası sonuçlar da literatürde yer alabilir.

Katılımcıların medeni durum değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Bu sonuç, mesleki stresin evlilik durumunda bağımsız olması, stresle bireysel başa çıkabilmenin önemi, demografik dağılım ve örneklem etkisi ile izah edilebilir. Alan yazında araştırma bulgusu ile farklılık gösteren bazı çalışmalar bulunmaktadır. Şirin (2021) futbol hakemleri ile yaptığı çalışmasında medeni durum ile stres kaynakları alt boyutlarından olan dış ve sosyal faktörler ve stres kaynakları genel toplamı arasında farklılık bulunmuştur. Şirin (2021) çalışmasında bekar olan hakemlerin stres kaynaklarını algılamalarını evli olan hakemlere göre daha yüksek bulunmuştur. Uzunoglu (2008), futbol hakemlerinin medeni durumları ile kaçınma puanı ortalamalarını karşılaştırdığında, evli hakemlerin ortalama kaçınma puanlarının bekâr hakemlere kıyasla daha düşük

olduğunu ortaya koymuştur. Eratlı, Şirin ve Aydın'ın (2018) yürüttüğü bir başka araştırmada ise evli futbol hakemlerinin sosyal baskıyı daha yoğun algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların eğitim durumu değişkeni ile ölçek sosyal faktörler, kişisel faktörler alt boyutları ve ölçek toplam puanları arasında lisans ve üstü katılımcı grubunun lehine anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu durum, lisans ve üstü katılımcı grubunun gelişmiş problem çözme ve karar alma becerilerinin daha yüksek olması, stresle baş etme becerilerinin diğer gruba kıyasla daha güçlü olması, sosyal ve iletişim becerilerinin gelişmiş olması gibi faktörler ile açıklanabilir. Araştırmamız ile farklılık gösteren bir çalışmada Şirin (2021) hakemlerin eğitim durumları ile stres kaynakları arasında herhangi bir anlamlı farklılık tespit etmemiştir. Araştırma bulgumuz ile benzerlik göstereceğini söyleyebileceğimiz bir çalışmada Özdayı (2011) eğitim durumunun arttıkça stres yönetiminin de arttığını tespit etmiştir. Bu nedenle, eğitim düzeyi yüksek hakemlerin farklı koşullar altında ortaya çıkan baskılara karşı daha kolay tepki gösterebildikleri söylenebilir.

Katılımcıların görev bölgesi değişkeni ile ölçek alt boyutları ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Bu bulgu doğrultusunda mesleki koşulların benzerliği, görev alınan maç düzeyinin eşitliği, standart eğitim ve hakem programları gibi faktörlerin anlamlı bir farklılık tespit edilmemesinde etkili olabileceği söylenebilir. Literatürde kapsamlı bir şekilde alan yazın taraması yapılsa da görev bölgesi değişkenine yönelik yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Katılımcıların yaş değişkeni ile ölçek dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve toplam puanlarında negatif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Bu bulguya göre 3. Bölge futbol hakemlerinin yaşlarının azalması durumunda streslerinin arttığı, yaşlarının arttığı durumda da streslerinin azaldığı söylenebilir. Futbol hakemlerinin yaşlarının azalırken streslerinin artması durumu futbol hakemlerinin deneyim eksikliği, öz yeterlik algısının düşük olması, sahadaki otorite ve kabul görme süreci, dışsal ve sosyal bakıların daha yoğun algılanması gibi faktörler ile ilişkilendirilebilir. Araştırma bulgusu ile literatürde paralellik gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır. Şirin (2021) futbol hakemlerinin yaşları ile dışsal kaynaklara, sosyal kaynaklara ve genel stres kaynaklarına ilişkin algıları arasında anlamlı düzeyde farklılıklar tespit etmiştir. Diğer taraftan, Baldwin'ın (2013) gerçekleştirdiği araştırmada, hakemlerin deneyimleri arttıkça karşılaşılabilecekleri stres ve kaygı düzeylerinin daha düşük kaldığı belirlenmiştir. Guillen ve Feltz (2011), yaptıkları çalışmada stresin hakemlerin dikkat düzeyini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Öte yandan Gürpınar ve Güven'in (2011) araştırmasında, hakemlerin yönettikleri maç sayısı arttıkça saygısızlık, tahrik, protesto, psikolojik baskı, konsantrasyon bozma ve hakemi şikâyet etme gibi davranışlarla daha sık karşılaştıkları; ayrıca hakemin geçmişinde lisanslı sporculuk yoksa, saygısızlık ve itiraz davranışlarının da daha fazla görüldüğü ortaya konmuştur.

Katılımcıların toplam hakemlik yılı değişkeni ile ölçek dış faktörler, sosyal faktörler alt boyutları ve toplam puanlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Yapılan Tukey testi analizi sonuçlarında bu anlamlı farklılıkların 3-5 yıl ve 10 yıl ve üzeri grupları arasında olduğu bulunmuştur. Bütün anlamlı farklılıklar 3-5 yıl grubu lehinedir. Çalışmanın bu bulgusuna göre daha düşük yıl görev alan futbol hakemlerinin daha yüksek stres düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Deneyim eksikliği ilk faktör olarak araştırma bulgusu ile ilişkilendirilebilir. Diğer taraftan, öz yeterlik ve güven algısının düşük olması, saha içi baskılara adaptasyon eksikliği, stres yönetimi becerilerinin gelişmemiş olması, sosyal ve çevresel faktörler araştırmanın bu bulgusu ile ilişkilendirilebilir. Araştırma bulgusu doğrultusunda literatürde yapılan çalışmalar dikkate alındığında Güllü ve Yıldız, 2019 hakemlik süresi değişkeni ile stres düzeyi

arasında herhangi bir anlamlı ilişki tespit etmemişken diğer taraftan Yalçın ve ark., (2016) futbol hakemleri üzerine yaptıkları çalışmada hakemlik yılı yüksek olan grubun düşük olanlara kıyasla kaygı düzeylerinin daha düşük olduğunu tespit etmiştir. Çakmak (2011), futbol hakemlerinin mesleki kıdemleri ile stres türlerine ilişkin değerlendirmeleri arasında çeşitli farklılıklar tespit etmiştir. Ayrıca, Zorba ve ark., (2016) hakemlik süresi deneyimi ile kaygı düzeyleri arasında herhangi bir anlamlı farklılığa rastlamamıştır.

Katılımcıların klasman değişkeni ile ölçek sosyal faktörler alt boyutları arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Yapılan Tukey testi analizi sonuçlarında bu anlamlı farklılığın il hakemi ile bölgesel hakem ve yardımcı hakem grupları arasında olduğu bulunmuştur. Bulunan bu anlamlı farklılık il hakemleri lehinedir. İl hakemlerinin stres düzeylerinin yüksek olması yüksek düzeyde sorumluluk, medya ve kamuoyu baskısı, yoğun ve zorlu maç temposu gibi faktörler ile ilgili olabilir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Futbol hakemlerinin görev aldıkları klasmanlar ile yaşam doyumu düzeyleri arasında bir farklılık görülmemiştir. Ancak stres kaynaklarının genel toplamı ve alt boyutlarında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bulgular, aday hakemlerin stres kaynaklarından etkilenme düzeylerinin üst klasmanlarda görev yapan hakemlere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir (Şirin, 2021). Satman, Ögülmüş ve Müniroğlu (2001), çalışmalarında C klasmanındaki yani bölgesel hakemlerle aday ve il hakemlerinin kaygı puanlarını karşılaştırmış ve bu gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğunu belirlemiştir. Can, Çoban ve Soyer (2011) yaptıkları araştırmada, futbol hakemlerinin görev süresi uzadıkça deneyimlerinin arttığını ve buna bağlı olarak maruz kaldıkları stres düzeylerinin azaldığını ortaya koymuşlardır. Çakmak (2011), futbol hakemlerinin klasmanlarına göre bireysel, çevresel ve örgütsel stres kaynaklarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirlemiştir. Literatürde yapılan bu çalışmalardan bazıları araştırma bulgularımızı destekler nitelikte iken bazı bulgular ise araştırma bulgularımız ile farklılık göstermektedir.

Sonuç olarak, 3. bölge futbol hakemlerini strese iten faktörlerin demografik değişkenler açısından değerlendirildiği bu çalışmada, hakemlerin stres düzeylerinin bazı demografik değişkenler ile farklılık gösterdiği ve belirli ilişkilerin bulunduğu, ancak bazı demografik değişkenlerin stres düzeylerinde farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir.

Kısaltmalar / Abbreviations

F	Frekans
N	Sample size (Örneklem büyüklüğü)
\bar{X}	Mean (Ortalama)
S	Standard deviation (SD) (Standart sapma)
F	F-ratio (ANOVA test statistic) (F değeri)
P	P-value (Anlamlılık değeri)

Beyanlar / Declarations

Etik Onay ve Katılım Onayı / Ethics approval and consent to participate

Bu çalışmanın hazırlanma ve yazım sürecinde "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.

During the preparation and writing of this study, the principles of scientific integrity, ethics, and citation, as stipulated in the "Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive," were fully observed; no falsification was made on the collected data, and this study has not been submitted to any other academic publication platform for evaluation. The author bears sole responsibility for any potential violations that may arise regarding the article.

Veri ve Materyal Erişilebilirliği / Availability of data and material

Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, makul talepler üzerine sorumlu yazardan temin edilebilir. Veri seti yalnızca akademik amaçlar için erişilebilir olacak ve verilerin herhangi bir kullanımı, orijinal çalışmayı referans gösterecek ve katılımcıların gizliliğini koruyacaktır.

The data that support the findings of this study are available from the corresponding author upon reasonable request. The dataset will be accessible only for academic purposes, and any use of the data will recognize the original study and maintain the confidentiality of the participants.

Çıkar Çatışması / Competing interests

Yazarlar, bu makalede sunulan çalışmayı etkileyebilecek herhangi bir çıkar çatışması veya kişisel ilişkiye sahip olmadıklarını beyan etmektedirler.

The authors declare that they have no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

Yazar Katkıları / Authors' Contribution Statement

Bu çalışmada birinci yazar ve ikinci yazarın katkısı %100 dür.

This study was conducted with a 100% contribution from the first author and second author.

Fon Desteği / Funding

Bu çalışma, kamu, özel veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki fon sağlayıcı kurumlardan herhangi bir özel destek almamıştır.

This research received no external funding.

Teşekkür / Acknowledgements

None.

APA 7 Citation

Akyüz, H. & Mülhim, M.A. (2025). Investigation of the Factors Causing Stress of 3rd District Football Referees. *International Journal of Sport Sciences (IJOSS)*, 2(3), 370-380 <https://doi.org/10.5281/zenodo.17458431>
<https://www.ijoss.org/Archive/issue2-volume3/ijoss-Volume2-issue3-30.pdf>

References / Kaynaklar

- Baldwin, C. (2013). The ref must be blind! Identifying pre-and post-game stresses of Australian sports referees and match officials. *Sociology Study*, 3(1), 13-22.
- Baltaş, A. & Baltaş, Z. (2000). Stres ve İnsan. Stres ve Başa Çıkma Yolları. (20. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Can, A. (2014). Spss ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi. (Üçüncü Baskı). Ankara: Pegem Akademisi, 250.
- Can, Y., Çoban, Ü. & Soyer, F., (2011). Negatif duygusallığın stres üzerindeki etkisi: Faal futbol hakemleri üzerinde bir araştırma. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2), 165-174.
- Çakmak, T.M. (2011). Faal Futbol Hakemlerinin Stres Kaynaklarının Tespiti (Ankara İli Örneği), G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Eratlı Şirin, Y., Şirin, T. & Aydın, Ö. (2018). Sosyal Bilimlerde Eğitim Araştırmaları. (1. Baskı). Bölüm adı: Futbol Hakemlerinde Sosyal Baskı ve Hakemlik Yetkinliği: Türkiye Süper Lig Örneği. (Editör:Gülenaz Selçuk, Erkan Atalmış). Lambert Academic Publishing.
- Girak, İ. (2024). Futbol hakemlerinin algılanan stres düzeyleri ile karar verme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Beden Eğitimi Spor Sağlık ve Efor Dergisi (BESSED)*, 2(3), 283-290.
- Guillén, F. & Feltz, D.L. (2011). Conceptual model of referee efficacy. *Front Psychol.* 18(2) 25. 1- 5.DOI: 10.3389/fpsyg.2011.00025
- Güllü, S. & Yıldız, S.M. (2019). Stres kaynaklarının futbol hakemlerinin performansına etkisinin incelenmesi. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(1), 146-155.
- Gümüştekin, G.E. & Öztemiz, A.B. (2005). Örgütlerde stresin verimlilik ve performansla etkileşimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 271-288.
- Güney, S. (2012). Örgütsel davranış. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gürpınar, B. & Güven, Ö. (2011). Futbol hakemlerinin karşılaştıkları sportmenlik dışı davranışların incelenmesi. *Spor metre. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1); 7-14.
- Hacıcaferoğlu, S. (2013). Futbol klasman hakemlerinin maruz kaldıkları yıldırma (mobbing) davranışlarının incelenmesi. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Elazığ.
- Koca, S. & Yıldız, S.M. (2018). Futbol hakemlerini strese iten faktörler, iş tatmini ve iş performansı ilişkisinin incelenmesi. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 195-207.
- Kürkçü, C. & Uluşar, Ü.D. (2014). Position and motion analysis of referees during soccer games. 22th Signal Processing and Communication Application Conference (SIU), Trabzon, Turkey.
- Kürkçü, C., Uluşar, Ü.D. (2016). Classification of movement patterns of soccer referees using K-Means. 24th Signal Processing and Communication Application Conference (SIU), Zonguldak, Turkey.

- Önür, N., Kalamın, S. & Çoban, O. (2015). Profesyonel hakemlik bilgi birikimi geliştirme sürecinde futbol hakemlerinin geleneksel ve sosyal medya kullanım pratikleri. *E-journal of Intermedia*, 2(2), 392-410.
- Özdayı, N. (2011). Futbol Hakemlerinin Duygusal Zeka ve İletişim Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, G.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Satman, C., Öğülmüş, S. & Müniroğlu, S. (2001). Ankara İlindeki Futbol Hakemlerinin Hakemlik Seviyelerine Göre Sürekli Kaygı Durumlarının İncelenmesi, 2. Uluslararası Spor Psikolojisi Sempozyumu, 11-12.
- Schermerhorn, J.R., Hunt, J.G., & Osborn, R.N. (1988). *Managing Organizational Behavior*. Third Edition, New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Selye, H. (1977). Stress without distress. *School Guidance Worker*, 32(5), 5-13.
- Şirin, T. (2021). Futbol hakemlerinin algıladıkları stres kaynakları ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 294-307.
- Uzunoglu, Ö.F. (2008). Türk Futbol Hakemlerinin Karar Verme Stilllerinin Klasmanlarına ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçın, İ., Soyer, F., Ramazanoğlu, F. & Aksu, A. (2016). Futbol hakemlerinin karar verme ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 13(3), 5681-5692.
- Zorba, E., Göksel, A. G., Pala, A. & Zorba, N. (2016). Futbol Hakemlerinin Müsabaka Öncesi Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi (Ege Bölgesi Örneği), *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Spormetre*, 14, 2.

Publishers' Note

IJOSS remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.